

STARK TAMÁS

FORRÁSOK A MAGYAR POLGÁRI LAKOSSÁG MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁNI ELHURCOLÁSÁRÓL*(MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017. 496 o. ISBN 978 963 4160 7 62)*

A közelmúltban látott napvilágot Stark Tamásnak a magyar polgári lakosság második világháború utáni elhurcolásáról szóló dokumentumgyűjteménye.¹ A szerző évtizedek óta foglalkozik a Közép- és Kelet-Európát érintő kényszerű népességmozgás történetével és a szovjet fogságba került magyarok sorsának felkutatásával. Ismerve a témában való jártasságát, valamint számos hazai és nemzetközi publikációját, felmerül a kérdés, vajon a témával kapcsolatban megtudhatunk-e még újat, eddigi ismereteinket mennyiben egészítik ki az újabb levéltári források. Az utóbbi években ugyanis számos visszaemlékezés, tanulmány és monográfia mellett több forráskiadvány is hozzájárult a kérdés mélyebb megismeréséhez. A téma napjainkban is aktuális, a recenzius az Országos Levéltár 1945 utáni külügyminisztériumi iratanyagának referenseként még a 2000-es évek végén (is) számos alkalommal szolgáltatott adatot a hadifogságba vagy kényszerszolgálatra elhurcolt polgári személyekről, a közvetlen vagy távoli családtagok részére. A forrásokat minden esetben a kötetben közölt Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának iratai jelentették, mely jelzi az iratok forrásértékét. A polgári személyeket (is) sújtó kényszerszolgálat-kötelezettség kérdése napjainkban is a történeti érdeklődés középpontjában áll. Továbbá az elhurcoltak, a jogfosztottak kárpótlását és a társadalmi emlékezet ápolását a kormányzat is feladatul szabtta. Mi sem mutatja ezt jobban, mint a hadigondozásról szóló 1994. évi XLV. törvény módosítása, amely 2015. július 4-én lépett hatályba. Ennek egyik fontos része a hadiárva, hadigondozott családtag és a volt hadigyámolt járadékának a megállapítása. A jogszabály másrészt fenntartotta, hogy azokat az egyéneket tekinti hadifogollyal, akik szolgálat teljesítése közben kerültek fogságba, beleértve azokat is, akik nem katonai szolgálatot teljesítettek, tehát polgári személyként hurcolták el őket. A hivatásos katonák és a polgári személyek elhurcolása közötti egyenlőségjel azért is indokolt, mert a rendszerváltozást megelőző történetírás következetesen tagadta vagy elhallgatta a polgári lakosság tömeges deportálását a Szovjetunió lágereibe. A hivatalos statisztikákban és a különböző feldolgozásokban a polgári személyeket is hadifogollyal tartották számon, osztályrészük a hadifogságban szinte azonos volt a hivatásos katonáéval. Hozzá kell tennünk, a kutatásokat és a munka elkészülését nagymértékben segítette a 2015 és 2017 közötti Gulág-émlékév, amely a Szovjetunióba hurcolt politikai foglyok és kényszerszolgálatra ítélt sorsának történetét volt hivatott feldolgozni, valamint emléküket ápolni.

Stark Tamás a Külügyminisztérium Hadifogoly Osztálya tetemes forrásanyagából ad közre válogatást a kötetben, melyet egy átfogó tanulmány vezet be. Mivel a könyv alapját levéltári források adják, rendhagyó módon elsősorban a kötet forrásadottságait, majd a tanulmányt mutatjuk be. A kiadvány egyik érdeme, hogy a szerző alapos történeti és historiográfiai áttekintését adja a hadifogolykérdésnek és a polgári személyek elhurcolásával kapcsolatos magyarországi és nemzetközi kutatásoknak. Különösen fontos, hogy ráirányítja

¹ *Stark Tamás: Az „...akkor aszt mondták kicsi robot”. – A magyar polgári lakosság elhurcolása a Szovjetunióba korabeli dokumentumok tükrében.* Budapest, 2017.

a figyelmet a hazai és az oroszországi levéltári iratok kutatásának lehetőségeire és akadályaira. Mindez azért lényeges – ahogy a szerző maga is véli –, mert a fogság és a kényszermunka történetével kapcsolatos források esetében a fő kérdés továbbra is az, hogy mit mondanak a szovjet dokumentumok. Ezzel a szerző némileg előrevetíti, hogy a témával kapcsolatos hazai források „kimerülőben” vannak, további dokumentumok a 2000-es évek óta fokozatosan bezáruló orosz levéltárakban nyugszanak. Az Országos Levéltárban található eddig kiaknázatlan forrásanyag feltárása mindeddig váratott magára.

Az iratok összeállítása kapcsán felmerül a kérdés, mennyire célszerű egy dokumentumgyűjteményt mindössze egyetlen, jól körülhatárolható forráscsoportra alapozni. A dokumentumok publikálása és egyedülállósága mellett szól, hogy az iratok a családtagok kérvényein, levelein és megkeresésein túl, listák sokaságát tartalmazza az elhurcolt személyekről. Ezen adatok közvetlen forrását azok az iratok teszik ki, amelyek egy-egy település vezetői által elrendelt összeírások eredményeiről adnak jelentést. Stark Tamás a kötet végén táblázatba gyűjtve közli az elhurcolt civilek számát, mely adathalmaz szintén kizárólagosan erre a forráscsoportra épül. A szerző elismeri, hogy a táblázatban szereplő adatok pontossága és hitelessége csakis a források további tanulmányozásával ellenőrizhető. Az adatok tehát eltérhetnek az egyes települések helytörténeti kutatásánál kapott adatoktól. Ez arra vezethető vissza, hogy a nyilvántartások sok esetben hónapokkal, akár egy évvel is az elhurcolás után készültek, a hozzátartozók által megadott adatok is becslésnek tekinthetők. A recenzens véleménye szerint a kutatás alatt és az „adatbázis” összeállításakor éppen ezért indokolt lett volna további források bevonása. Az elhurcoltakról, a hadifogolykérdésről magyar–szovjet kontextusban számos forrás található a Külügyminisztérium Szovjetunióra vonatkozó, egykor szigorúan titkos és adminisztratív iratai között. Ezt a páratlan értékű forrásanyagot a szerző a tanulmányban fel is használja. A dokumentumok talán segíthettek volna megválaszolni a még nyitott kérdéseket és kiegészíthették volna a rendelkezésre álló adatokat.

A szerző célja az egyéni helyzetek és sorsok bemutatásának hangsúlyozása volt, ezt a homogén forrásanyagot feltételezhetően nem kívánta további dokumentumok bevonásával megbontani. Az 1944. december 31-től 1949. szeptember 12-ig kronologikus rendben közölt iratok (összeírások, egyes ügyek, kérvények és azokra adott válaszlevelek) viszont némileg megválaszolatlanok maradtak. A recenzens jóllehet tisztában van vele, hogy a tetemes mennyiségű forrásanyag feldolgozása rendkívül nehéz volt – a szerző kutatása még nem fejeződött be teljesen –, a források felvonultatásánál mégis hasznosnak bizonyult volna a dokumentumok „összefűzése”, az egyes esetek kifejtése. Az iratokon keresztül kirajzolódó megrázó egyéni sorsok elvarratlan szálát képeznek, ugyanis kevés esetben található kettőnél több dokumentum, amely ugyanazon ügyben keletkezett. A forrásokból nem vagy nagyon ritkán derül ki, hogy a hozzátartozók, a település elöljárósága által keresett személy végül hazatért-e vagy elhalálozott. Mindez nem a szerző hibájára eredeztethető, hanem a források jellegére és arra, hogy a hadifogolykérdéssel kapcsolatos adminisztrációt a szovjet fél inkább nehezíteni próbálta. A levelek jelentős hányadában tetten érhető a levélíró által megélt világháborús trauma, a személyes fájdalom kinyilvánítása, melynek kifejezése – hivatalos levélben – korábban egyáltalán nem számított bevettnek. Tekintettel a helytörténeti kutatásokra, egy-egy település esetében ma már bizonyosan felkutatható lenne az elhurcoltak közel pontos száma. Azonban településenkénti bontásban erre – például a források annotálása erejéig – a szerző nem vál-

lalkozhatott. Fontos megjegyezni, hogy Stark Tamás, ahol tehetette, a dokumentumokat lábjegyzettel látta el, utalva más levéltárak irataira. Továbbá ki kell emelni, hogy a kötet forrásgyűjteményében a szerző reflektál a kurrens hazai szakirodalomra, valamint él a dokumentumok egymásközi kereszthivatkozásának előnyeivel. Mindezek a hadifogolykérdés kapcsán megkönnyítik a források elhelyezését és használatát.

A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztály iratanyaga alapvetően három forrástípusból áll. Az egyik az elhurcoltak hozzátartozói által írt személyes és kétségbeesett hangvételű levelek csoportja, melyek címzettjei között található az osztály, a külügyminiszter, a miniszterelnök, de maga J. V. Sztálin is. Az iratok másik típusát a települési előjáróságok által készített beszámolók, listák alkotják. A források harmadik, legterjedelmesebb részét az osztályhoz érkező adatlapok adják. A levelek közül kétségkívül a legtöbbet a hozzátartozók kérvényei árulják el, ugyanis ezek az adatlapokkal ellentétben nem pusztán az elhurcolt egyén adatait tartalmazták, hanem a fogságba kerülés körülményeit, a megpróbáltatások embertelenségeit és nem utolsósorban a hozzátartozóknak a helyzettel szembeni értetlenségét. Stark Tamás konkrétan nem utal rá, de okfejtéséből kiderül: többek között ennek köszönhető, hogy az osztály léte és működése, valamint iratainak tartalma érzékenyen hatott a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok tevékenységének megítélésére. Az iratok hányatott sorsa is erre vezethető vissza. Mindazonáltal nem kérdőjelezhető meg a másik két irattípus forrásértéke sem, amelyek nagymértékben hozzájárultak a szerző több mint 400 településre kiterjedő adatbázisának elkészítéséhez. A táblázatban a szerző településenként lebontva adja meg a férfi, nő és gyermek polgári foglyok számát, ahol lehetett, közli az elhurcolás dátumát, valamint minden esetben a kapcsolódó iratok levéltári jelzetét. A források válogatásának szempontrendszeré és fenti tipizálása a szerző érdeme.

A kötet átfogó tanulmányában a szerző behatóan elemzi a hadifogsággal és a kényszermunkával kapcsolatos szovjet politikát és a kényszermunkatáborok működését. Az, hogy a tanulmány témához szorosan kapcsolódó része először a szovjetunióbeli kényszermunkatáborokkal foglalkozik, segít megérteni az olvasóval a szovjet rendszer lényegét, működési mechanizmusát. Szerinte a szovjet csapatok magyarországi tevékenysége, a polgári személyek tömeges elhurcolása azért érte váratlanul a magyar lakosságot és a közélet szereplőit, mert nem ismerték a rendszer lényegét, amelyhez hozzátartozott az ártatlan civilek deportálása és a kényszermunka intézménye is. Hozzá kell tennünk, hogy a szovjet orosz politikai rendszer megismerésére a két világháború közötti magyar társadalomnak reális esélye nem igazán volt. A Szovjetunióról, mint „vörös rém”-ről és ellenséges országról a lakosság csakis a keresztény-nacionalista, majd nyilas propagandából tájékozódhatott, nyilvánvalóan negatív kontextusban. Mindazonáltal igaza van Stark Tamásnak abban, ahogy tanulmányában fogalmaz, miszerint „...a szovjet politika nem a nemzetközi kapcsolatok hagyományos keretei között működött.” (42. o.)

A tanulmány másik csomópontja a polgári lakosság elhurcolásának témája köré csoportosítható. A szerző érzékelteti, hogy Magyarország háború alatti területén a polgári lakosság nagy részének elhurcolása több hullámban történt, amelynek ürügye a „málenkij robot” és a közmunka-kötelezettség volt. A deportáltak között jelentős számban szerepeltek német nemzetiségűek vagy német hangzású névvel rendelkező személyek is. Kitelepítésük a Szovjetunió részéről egyértelműen a németiség kollektív felelősségre vonását célozta. Helyzetük ellentmondásosságát és a számonkérés visszasságát mutatja

a Magyar Kommunista Párt (MKP) nagymarosi szervezetének 1945. január 29-én kelt kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz. Ebben az MKP szervezete leírta, hogy az orosz katonai parancsnokság „névelemzéssel” állapította meg a deportáltak „magyar-sváb” nemzetiségét, de hozzá kell tennünk, hogy a helyi kommunisták sem rejtették véka alá nemtetszésüket a szovjet alakulatok falubeli tevékenysége miatt. Az MKP értesülése szerint a település közel 5000 fős lakosságából mindössze 460 fő volt a Volksbund tagja, akik a Vörös Hadsereg előretörésével elmenekültek a településről. A párt kérelme éppen a német nemzetiségű, nyilvánvalóan politikailag nem kompromittálódott falubeli németiség Kál-Kápolnáról történő visszatoloncolására vonatkozott. A kommunista párt a cél érdekében levelében hangsúlyozta az illető személyek demokratikus gondolkodását és az ország újjáépítésében való szerepüket. Ez utóbbit azért kell kiemelnünk, mivel a tanulmányban talán nem kerül kellő hangsúlyozásra az elhurcoltak ipari, mezőgazdasági munkából történő kiesése, nem beszélve a szolgáltató ágazatokban (közlekedés, kereskedelem) jelentkező munkaerőhiányról. Azt is látnunk kell, hogy a tragikus egyéni sorsokon és az átélt traumákon túl a városok, községek elöljárói – akik családtagjaikon keresztül maguk is nyilván érintettek voltak – elsődlegesen azt tartották szem előtt, hogy az elhurcolt polgári személyeket az adminisztráció és a termelés érdekében szállítsák vissza lakhelyükre vagy mentesítsék a deportálás és közmunka-kötelezettség alól.

A tanulmány további részeiben a szovjetek részéről politikailag veszélyesnek ítélt és elfogott személyek elhurcolásáról, a szovjetunióbeli táborok embertelen életkörülményeiről, valamint a lágervilágot túlélők hazaszállításáért tett hazai erőfeszítésekről olvashatunk. Ezt követően Stark Tamás az elhurcoltak számadatainak összevetésére tesz kísérletet a levéltári források, valamint a témában megjelent magyar és orosz nyelvű források felhasználásával. Ebben a szerző hangsúlyozza, hogy továbbra is óvatosan kell kezelni a rendelkezésre álló hadifogoly-nyilvántartásokat, mivel az internáltakra és a repatriáltakra vonatkozó adatok – átfogó nyilvántartások hiányában – ellentmondásosak. Stark Tamás ezzel kimondatlanul is előrevetíti, hogy a témában még további kutatások szükségesek. A forrásgyűjteményt a Magyarországról elhurcolt civilek számadatait tartalmazó táblázat, részletes biográfia, rövidítésjegyzék és helynévmutató egészíti ki, melyet egy, a téma egészét felölelő bibliográfia tehetett volna még teljesebbé.

Összefoglalva elmondható, hogy a szerző legújabb könyvén keresztül hiteles képét adja a második világháború után deportált polgári személyek, úgynevezett málenkij-robotosok sorsáról. Munkájának legfőbb célját, miszerint a dokumentumokkal emléket kívánt állítani a meghurcolt polgári személyeknek, messzemenően elérte.

Kiss András

Hadi és más
nevezetes
történetek

TARTALOM

	TANULMÁNYOK	
KOZÁK-KÍGYÓSSY SZABOLCS LÁSZLÓ	Fegyverkészítő iparosok és céhek a késő középkori Nagyszebenben	539
TÓTH FERENC	Egy magyar vonatkozású keleti hadtudományi értekezés nyomában. Reviczky Károly Imre „Traité de la tactique” címen megjelent Ibrahim Müteferrika-fordítása	569
RÉFI ATTILA	Mária Terézia és a tisztikar. Társadalmi mobilitás katonai szolgálat révén	612
	KÖZLEMÉNYEK	
MOLNÁR DÁNIEL MÁRTON	Losonczy és Aldana. Katonai koncepciók ütközése 1551–1552-ben	639
KRUPPA TAMÁS	Gianfrancesco Aldobrandini pápai generális megghiúsult erdélyi hadivállalata 1595–1596-ban	662
SALLAY GERGELY PÁL	1918 az osztrák–magyar kitüntetés-történetben	680
OLIVER BANGE	A „hosszú kivonulás”. A szovjet csapatok Németországból történő kivonásának politikai és katonai háttere és az ehhez kapcsolódó társadalmi kihívások	702
	FORRÁSKÖZLEMÉNYEK	
KRUPPA TAMÁS	Egy epizód a tizenöt éves háborúból. Adatok Giovanni Marco Isolano gróf magyarországi pályafutásához	719
	MŰHELY	
AMBRUS LÁSZLÓ	Magyar „doughboyok” az első világháború amerikai hadseregében – egy prozopográfiai kutatás jelene és jövője ..	735
ARAJLIM SZABITOVNA MUSZAGALIJEVA – ROZA MADENIETOVNA MUSZABEKOVA	Magyar hadifoglyok a kazahsztáni GUPVI-táborokban	757
	SZEMLE	
MATTHIAS BECHER (HG.)	Die mittelalterliche Thronfolge im europäischen Vergleich (<i>Veszprémy László</i>)	781
SÜLI ATTILA	Két háromszéki kormánybiztos a forradalomban és szabadságharcban. Gál Dániel és Németh László tevékenysége 1848–49-ben (<i>Kemény Krisztián</i>)	785

DÓSA ELEK	Marosszék 1848–1849 (<i>Kemény Krisztián</i>) 788
CSIBI NORBERT – VÉRTESI LÁZÁR (SZERK.)	A világháború kálváriáját járva. A pécsi egyházmegye és az I. világháború (<i>Ligeti Dávid</i>) 791
STARK TAMÁS	Források a magyar polgári lakosság második világháború utáni elhurcolásáról (<i>Kiss András</i>) 794

CONTENTS

STUDIES

- SZABOLCS LÁSZLÓ
KOZÁK-KÍGYÓSSY
FERENC TÓTH
ATTILA RÉFI
- Arms and Armour Producing Guilds in the Late-Medieval Town of Nagyszeben (Hermannstadt/Cibium/Sibiu) 539
- Tracing a Hungarian-Related Eastern Military Science Treatise. Ibrahim Müteferrika's work translated by Károly Imre Reviczky under the title *Traité de la tactique* 569
- Maria Theresa and the Officer Corps. Social Mobility Through Military Service 612

PUBLICATIONS

- DÁNIEL MÁRTON
MOLNÁR
TAMÁS KRUPPA
GERGELY PÁL SALLAY
OLIVER BANGE
- Losonczy és Aldana – A Clash of Military Concepts in 1551–52 639
- The Failed Transylvanian Campaign of Papal General Gianfrancesco Aldobrandini in 1595–1596 662
- The Year 1918 in Austro–Hungarian Phaleristics 680
- The “Long Withdrawal”. The Political and Military Background, and the Related Social Challenges of the Withdrawal of the Soviet Troops from Germany 702

SOURCE PUBLICATIONS

- TAMÁS KRUPPA
- An Episode from the Fifteen Years' War of Hungary. Data to the Hungarian career of Count Giovanni Marco Isolano 719

WORKSHOP

- LÁSZLÓ AMBRUS
MUSAGALIYEVA
ARAILYM SABITOVNA
– MUSABEKOVA ROZA
MADENIETOVNA
- Hungarian “Doughboys” in the United States Army in World War I – the Present and the Future of a Prosopographic Research 735
- Hungarian Prisoners of War in GUPVI Camps in Kazakhstan ... 757

REVIEW

- MATTHIAS BECHER
(ED.)
ATTILA SÜLI
ELEK DÓSA
- Die mittelalterliche Thronfolge im europäischen Vergleich (*László Veszprémy*) 781
- Two Government Commissioners from Háromszék in the Revolution and War of Independence. The work of Dániel Gál and László Németh in 1848–49 [Két háromszéki kormánybiztos a forradalomban és szabadságharcban. Gál Dániel és Németh László tevékenysége 1848–49-ben] (*Krisztián Kemény*) 785
- Marosszék 1848–1849 (*Krisztián Kemény*) 788

NORBERT CSIBI – LÁZÁR VÉRTESI (ED.)	Walking the Calvary of the World War. The Diocese of Pécs and World War I [A világháború kálváriáját járva. A pécsi egyházmegye és az I. világháború] (<i>Dávid Ligeti</i>) 791
TAMÁS STARK	Sources of the Deportation of Hungarian Civilians after World War II [Források a magyar polgári lakosság második világháború utáni elhurcolásáról] (<i>András Kiss</i>) 794

INHALT

STUDIEN	
SZABOLCS LÁSZLÓ KOZÁK-KÍGYÓSSY FERENC TÓTH	Waffen herstellende Handwerker und Zünfte in Nagyszeben (Hermannstadt) im Spätmittelalter 539
ATTILA RÉFI	Auf den Spuren einer östlichen militärwissenschaftlichen Abhandlung mit ungarischem Bezug. Die unter dem Titel „Traité de la tactique“ erschienene Ibrahim-Müteferrika-Übersetzung von Károly Imre Reviczky 569
	Maria Theresia und das Offizierskorps. Soziale Mobilität durch Militärdienst 612
MITTEILUNGEN	
DÁNIEL MÁRTON MOLNÁR	Losonczy und Aldana. Das Aufeinandertreffen von Militärkonzeptionen im Jahr 1551–1552 639
TAMÁS KRUPPA	Das vereitelte militärische Unterfangen des päpstlichen Generals Gianfrancesco Aldobrandini in Siebenbürgen im Jahr 1595–1596 662
GERGELY PÁL SALLAY	Das Jahr 1918 in der österreichisch-ungarischen Dekorationsgeschichte 680
OLIVER BANGE	Der „lange Abzug“ – Der politische und militärische Hintergrund des Abzugs der Sowjettruppen aus Deutschland und die damit verbundenen gesellschaftlichen Herausforderungen 702
QUELLENPUBLIKATIONEN	
TAMÁS KRUPPA	Eine Episode aus dem Fünfzehnjährigen Krieg. Angaben zur Laufbahn von Graf Giovanni Marco Isolano in Ungarn .. 719
WERKSTATT	
LÁSZLÓ AMBRUS	Ungarische „Doughboys“ in der amerikanischen Armee im Ersten Weltkrieg – Gegenwart und Zukunft einer prosopografischen Forschung 735
ARAYLIM SABITOWNA MUSAGALIEWA –ROSA MADENIETOWNA MUSABEKOWA	Ungarische Kriegsgefangene in den GUPVI-Lagern in Kasachstan 757
RUNDSCHAU	
MATTHIAS BECHER (HRSG.)	Die mittelalterliche Thronfolge im europäischen Vergleich (<i>László Veszprémy</i>) 781
ATTILA SÜLI	Zwei Regierungsbeauftragte aus Háromszék in der Revolution und im Freiheitskampf. Die Tätigkeit von Dániel Gál und László Németh im Jahr 1848–49 [Két háromszéki kormánybiztos a forradalomban és szabadságharcban. Gál Dániel és Németh László tevékenysége 1848–49-ben] (<i>Krisztián Kemény</i>) 785

ELEK DÓSA	Marosszék 1848–1849 (<i>Krisztián Kemény</i>) 788
NORBERT CSIBI – LÁZÁR VÉRTESI (HRSG.)	Auf dem Kreuzweg des Weltkriegs. Die Diözese von Pécs (Fünfkirchen) und der Erste Weltkrieg [A világháború kálváriáját járva. A pécsi egyházmegye és az I. világháború] (<i>Dávid Ligeti</i>) 791
TAMÁS STARK	Quellen über die Verschleppung der ungarischen Bevölkerung nach dem Zweiten Weltkrieg [Források a magyar polgári lakosság második világháború utáni elhurcolásáról] (<i>András Kiss</i>) 794

TABLE DES MATIÈRES

ÉTUDES	
SZABOLCS LÁSZLÓ KOZÁK-KÍGYÓSSY FERENC TÓTH	Artisans armuriers et corporations d'armuriers à Nagyszeben au Moyen Âge tardif 539
ATTILA RÉFI	Sur la trace d'un traité oriental de science militaire ayant une dimension hongroise. Une traduction d'Ibrahim Müteferrika par Károly Imre Reviczky publiée sous le titre « Traité de la tactique » 569
	Marie-Thérèse d'Autriche et le corps d'officiers. Mobilité sociale par le service militaire 612
PUBLICATIONS	
DÁNIEL MÁRTON MOLNÁR	Losonczy et Aldana. Opposition de conceptions militaires en 1551–1552 639
TAMÁS KRUPPA	L'échec de l'entreprise militaire du général du pape Gianfrancesco Aldobrandini en 1595–1596 662
GERGELY PÁL SALLAY	1918 dans l'histoire des décorations austro-hongroises 680
OLIVER BANGE	Le « long retrait ». Le contexte politico-militaire du retrait des troupes soviétiques d'Allemagne et les défis sociaux qui s'y rattachent 702
PUBLICATIONS DE SOURCE	
TAMÁS KRUPPA	Un épisode de la guerre de quinze ans. Quelques éléments pour la carrière de Hongrie du comte Giovanni Marco Isolano 719
ATELIER	
LÁSZLÓ AMBRUS	Des « doughboys » hongrois dans l'armée américaine de la Première Guerre mondiale – le présent et l'avenir d'une recherche prosopographique 735
ARAIIM SABITOVNA MUSAGALIEVA – ROZA MADENIETOVNA MUSABEKOVA	Des prisonniers de guerre hongrois dans les camps GUPVI du Kazakhstan 757
REVUE	
MATTHIAS BECHER (ED.)	Die mittelalterliche Thronfolge im europäischen Vergleich (<i>László Veszprémy</i>) 781
ATTILA SÜLI	Deux commissaires du gouvernement issus du district de Háromszék dans la révolution et la guerre d'indépendance. Activité de Dániel Gál et de László Németh en 1848–1849 [Két háromszéki kormánybiztos a forradalomban és szabadságharcban. Gál Dániel és Németh László tevékenysége 1848–49-ben] (<i>Krisztián Kemény</i>) 785
ELEK DÓSA	Marosszék 1848–1849 (<i>Krisztián Kemény</i>) 788

NORBERT CSIBI – LÁZÁR VÉRTESI (ED.)	Dans le calvaire de la Première Guerre mondiale. Le diocèse de Pécs et la Grande Guerre [A világháború kálváriáját járva. A pécsi egyházmegye és az I. világháború] (<i>Dávid Ligeti</i>) 791
TAMÁS STARK	Des sources sur la déportation de la population civile hongroise après la Seconde Guerre mondiale [Források a magyar polgári lakosság második világháború utáni elhurcolásáról] (<i>András Kiss</i>) 794

СОДЕРЖАНИЕ

ИССЛЕДОВАНИЯ

САБОЛЧ ЛАСЛО КОЗАК-КИДЪЕШИ Ремесленники изготавливающие оружие и цеха в г. Сибиу в позднее средневековие 539

ФЕРЕНЦ ТОТ По следам восточной военно-исторической статьи венгерского соотншения. Публикуемая статья Имре Карой Ревецки под названием «Traité de la tactique» в переводе Ибрагима Мютеферрика 569

АТТИЛА РЕФИ Мария Терезия и офицерский состав. Общественная мобильность посредством военной службы 612

ПУБЛИКАЦИИ

МАРТОН ДАНИЕЛЬ МОЛНАР Военные концепционные столкновения Лошонци и Алдана. в 1551–52-их годах 639

ТАМАШ КРУППА Неудача трансильванского военного похода папского генерала Джанфранческо Альдобрандини в 1595–1596-их годах 662

ГЕРГЕЙ ПАЛ ШАЛЛАИ 1918-ой год в истории австро-венгерских награждений 680

ОЛИВЕР БАНГЕ «Длинный Вывод» – Политический и военный задний план вывода Советских Войск из Германии и связанные с этим социальные вызовы 702

СООБЩЕНИЯ ИСТОЧНИКОВ

ТАМАШ КРУППА Один эпизод из Пятнадцатилетней Войны Данные к венгерской карьере графа Джованни Марко Изолано 719

МАСТЕРСКАЯ

ЛАСЛО АМБРУШ Венгерские «doughboy» («пехотинцы») в американской армии первой мировой войны – настоящее и будущее одного прозопографического исследования 735

МУСАГАЛИЕВА АРАЙЛЫМ САБИТОВНА – МУСАБЕКОВА РОЗА МАДЕНИЕТОВНА Венгерские военнопленные в казахстанских лагерях ГУПВИ 757

ОБЗОР

МАТТНИАС ВЕСЧЕР (ИЗД.) Die mittelalterliche Thronfolge im europäischen Vergleich (*Ласо Веспреми*) 781

АТТИЛА ШУЛИ Два правительственных комиссара Харомсек в революции и борьбе за независимость. Деятельность Даниеля Гал и Ласло Немет в 1848–49-ие годы (*Кристиан Кемень*) 785

ЭЛЕК ДОША	Марошсек 1848–1849 (<i>Кристиан Кемень</i>) 788
НОРБЕРТ ЧИБИ – ЛАЗАРЬ ВЕРТЕШИ (ИЗД.)	Бродя по Голгофе мировой войны. Епархия города Печ и Первая Мировая Война (<i>Давид Лигети</i>) 791
ТАМАШ ШТАРК	Источники о депортации венгерского гражданского населения после Второй Мировой Войны (<i>Андраш Киши</i>) 794